

Vjekoslav Kramberger

UDK: 736.3-034.4:272-732.2(497.5Rudina)
Pregledni rad
Rukopis prihvaćen za tisak: 22.5.2013.

BULA PAPE BONIFACIJA IX. PRONAĐENA NA RUDINI

Sažetak

Tema je ovoga rada olovni pečatnjak – papinska bula s imenom pape Bonifacija IX. (1389. – 1404.). Pečatnjak je nađen u grobu na Rudini, u prostoru sjevernog tornja, tri godine nakon sistematskih istraživanja koje je vodila kustosica Muzeja u Požezi Dubravka Sokač-Štimac 2000. godine. Papinske bule vrlo su rijetki nalazi kojih je na arheološkim lokalitetima u Hrvatskoj zabilježeno nekoliko, ali od toga su tri primjerka nađena na Rudini. Autor ističe važnost tih nalaza s naglaskom na količinu koja je pronađena na Rudini. Papinske su bule kao olovni pečatnjaci, odnosno kao sve ostale olovne plombe kojima je uloga osiguranje važnih dokumenata ili pošiljki, u literaturi kod nas vrlo slabo zastupljene, tako da tu postoji još nerazjašnjena terminologija na hrvatskom jeziku. Nakon opisa mjesta nalaza autor pokušava definirati općenito papinske bule koje se sastoje od pisanog dijela i karakterističnog pečatnjaka – bule, po kojoj je papinska isprava dobila ime. Poslije preciznog opisa rudinske bule slijedi analogija u nekim objavljenim dokumentima pape Bonifacija IX. upućenima u Požeštinu, od kojih se svakako ističe isprava od 13. siječnja 1395. U njoj Papa spominje Rudinu dopuštajući Stjepanu, sinu Ivanovu, da na vlastiti zahtjev napusti redovnički red augustinaca i samostan u kojemu je prebivao te da nastavi svoju redovničku službu na Rudini u benediktinskom samostanu.

Ključne riječi: opatija sv. Mihovila; Rudina; papinska bula; papa Bonifacije IX.

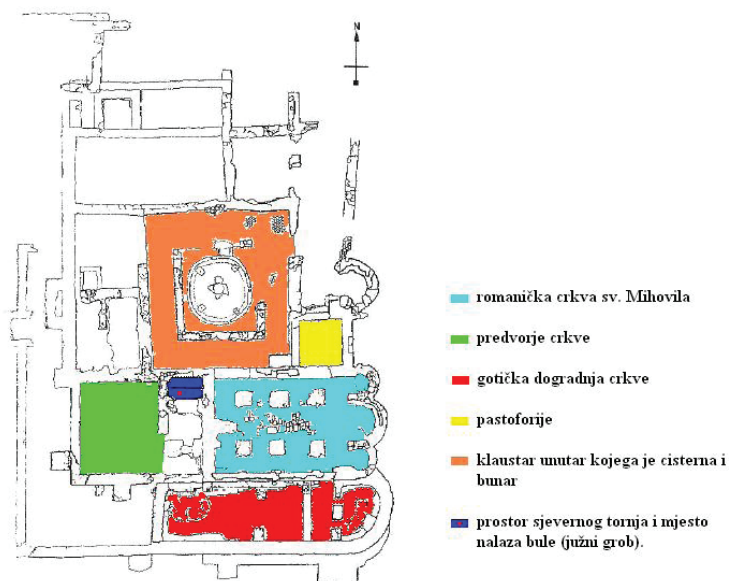
Lokalitet Rudina srednjovjekovna je benediktinska opatija smještena na jugoistočnom obronku Psunja, najvišega gorja u međuriječju Save, Dunava i Drave. Svojim položajem iznad sela Čečavca, dvadesetak kilometara udaljenim od Požege, na visini od 467 metara nadmorske visine, otvara širok pogled na čitavu Požešku kotlinu i lanac planina koje ju okružuju. Nekoć vrlo važno crkveno središte, ne samo Požeštine nego čitavog prostora kojim se smatrala srednjovjekovna Slavonija, danas u ruševinama i prepušteno zubu vremena, već je više od stoljeća iznimno zanimljiv arheološki lokalitet koji svojim vrlo vrijednim nalazima plijeni pozornost šire znanstvene javnosti. Dugotrajan kontinuitet naseljavanja Rudine potvrđen je sustavnim arheološkim istraživanjima proteklih desetljeća (*Benediktinska opatija sv. Mihovila,*

1997., str. 17-23), a rezultati su nam iznijeli djeliće bitne za rekonstrukciju života od litičkih razdoblja prapovijesti preko rimske civilizacije do samog konca srednjeg vijeka, kada se život na tome prostoru razara i ubrzo gasi. To se zbiva prvim upadima turske vojske u Požeštinu, te pada na 1537. godinu, što je značilo konačno osvajanje toga dijela Slavonije (Andrić, 1998., str. 53).

Dosta je zanimljivog arheološkog materijala ugledalo svjetlo dana tijekom proteklih istraživanja; spomenimo samo ulomak sarkofaga s urezanim likom ribe koji nam svjedoči o postojanju života u sutonu antike, odnosno o ranokršćanskoj fazi toga lokaliteta (*Od nepobjedivog sunca do sunca pravde*, 1994., str. 61) ili rijetki glagoljički natpis na opeci (Putanec, 1977., str. 69-73). Nađeno je ovdje među zanimljivom kamenom građom, posebice onom natpisnom, i lijepih uporabnih predmeta kao što je nakit, zatim numizmatički nalazi koji zaslužuju detaljniju obradu; utvrđeno je postojanje romaničke trobrodne crkve, dvorišne kapele, mnogobrojnih prostorija u sklopu crkve, razne radionice – sve što jedna opatija, samostanska zajednica redovnika, može i mora sadržavati. No, ništa nije Rudinu toliko okarakteriziralo, kao takozvane *Rudinske glave*, romaničke kamene konzole po kojima je Rudina s pravom prozvana „biser romanike u Slavoniji“ (*Benediktinska opatija sv. Mihovila*, 1997., str. 25-30) ili pak da je riječ o najbogatijem nalazu romaničke skulpture u međuriječju Save i Drave (Gross, 2010., str. 10). Osim nalaza *Rudinskih glava*, Rudina bi mogla postati poznata po još jednoj grupi specifičnih pokretnih nalaza, a to su papinske bule, odnosno olovni pečatnjaci službenih papinskih dokumenata kakvih je u Hrvatskoj prilikom arheoloških istraživanja zabilježeno nekoliko.¹ Na Rudini su u novije vrijeme pronađene tri, a ovdje ćemo se baviti jednom od bula s natpisom pape Bonifacija IX. (1389. – 1404.), inače drugom bulom s natpisom istog pape pronađenom na Rudini. Osim dvije bule s natpisom pape Bonifacija IX., na Rudini je pronađena i jedna bula pape Eugena IV. (1431. – 1447.) (Margetić, Margetić, 2005., str. 290-292).

Bula Bonifacija IX., što je tema ovoga rada, nađena je u listopadu 2003. godine u prostoru sjevernog tornja veličine 3 x 2 metra, ispred predvorja crkve (sl. 1). Na tome su mjestu 2000. godine obavljena sistematska istraživanja prilikom kojih su ispod podnice otkrivene dvije grobnice građene od kamena (Sokač-Štimac, 2001., str. 91-92). U jednoj je grobnici (sjevernoj) dobro sačuvan skelet muškarca s glasačkom kamenom kuglicom i velikom kamenom pločom kao poklopcem (sl. 2). Do nje je druga grobnica (južna) s ostacima muškarca, a prilog je bila kamena kuglica s lijeve

¹ Prilikom arheološko-konzervatorskih istraživanja tijekom lipnja 2003. godine pod vodstvom prof. dr. sc. Željka Tomičića pronađena je bula pape Bonifacija IX. (Pavić, 27.6.2003., *Večernji list*), a prilikom arheoloških istraživanja dio papinske bule pronađen je na lokalitetu nedaleko od Beketinaca (Minichreiter, Marković, 2009., str. 30) – vlasništvo je pripisano papi Grguru XI. (1370. – 1378.). U istraživanjima lokaliteta Pakoštanje – Crkvina pronađena je bula pape Adriana IV. (1154. – 1159.) koja se smatra najstarijim nalazom bule u Hrvatskoj (*50 godina Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru*, 2013., str. 44-45). Jedna papinska bula kao slučajni nalaz, ali publicirana, zabilježena je kod mjesta Prološča s natpisom pape Inocenta VI. (1352. – 1362.) (Tonković, 2001., str. 87-94).

Slika 1. Tlocrt benediktinske opatije sv. Mihovila (nacrt Tone Papić – obradio V. Kramberger)

Slika 2. Grobovi u prostoru sjevernog tornja (izvor: http://www.destinacije.com/slika.asp?lang=slo&id=6267&ime_slike=Kosturni_Ukopi-Grobovi.JPG, 30. listopada 2004.)

Slika 3. Južni grob – mjesto nalaza bule u listopadu 2003. godine (snimio Vjekoslav Kramberger)

strane noge. Kamene kuglice nađene su kao grobni prilozi, a služile su za biranje opata (Sokač-Štimac, 2001., str. 92). Bula je dakle pronađena u južnoj grobnici nakon arheoloških iskapanja 2000. godine kao slučajan nalaz. Poslije istraživanja 2000. godine grob je pokriven četirima kamenim pločama, a čitav kostur ostavljen je u grobnici (sl. 3). Uslijed djelovanja atmosferilija gornja se ploča raspuknula, čime je grobnica postala staništem divljih životinja, a kostur je postao predmet pažnje nerijetkim posjetiteljima Rudine. Bulu je pronašao ujesen 2003. godine autor ovoga članka, u gornjem dijelu groba, što bi odgovaralo predodžbi da je postavljena pokojniku na prsa. Bila je na površini među razbacanim kostima, ali maskirana, prekrivena nakupinama kvarcnog pijeska i vapnenca koji su u tamošnjem tlu prisutni, te je vrlo lako da je na površinu isplivala iz prvog sloja zemlje, uslijed djelovanja atmosferilija ili životinja koje su tamo obitavale.² U ljeto 2004. godine, netom poslije slučajnog pronalaska bule, za potrebe snimanja dokumentarnog filma *Hrvatska kulturna bašti-*

² Prilikom posljednjega posjeta Rudini, u kasno ljeto 2011. godine, ploče koje su pokrivale grobnicu bile su sve derutnije i očito ljudskom rukom razbacane uokolo arhitekture grobnice. Iako je i prije grob bio poluotvoren, a drugi dio čitavih ploča vrlo se lako mogao pomicati, što su vjerojatno svi znatiželjnici činili, netko je otišao korak dalje, pa je razbacao te ploče, dok se nepoznati posjetitelj na Rudini udo-
stojio uzeti kostur lubanje iz groba.

na autora prof. dr. sc. Radovana Ivančevića i Branka Borčića, ročnici SzOPS-a³ u dva su dana detaljno očistili Rudinu od raslinja (Kramberger, 2004., str. 72), a ponovno su istražena spomenuta dva groba iz prostora sjevernog tornja, što nije dalo nikakve rezultate, odnosno novih nalaza (sl. 4).⁴

Slika 4. Fotografija iz kolovoza 2004. godine, kada je vojska čistila Rudinu (snimio Vjekoslav Kramberger)

Olovni pečat s Rudine

Bule su svečani dokumenti koje su od srednjega vijeka izdavali vladari ili crkveni poglavari u raznim prigodama. Osim pismenog dijela, sadržavale su i metalne pečatnjake po kojima je cjelokupni dokument i dobio ime⁵. Bula je dakle dvostrani metalni pečatnjak koji se pričvršćivao na isprave. Službene bi strane ispravama i dokumentima davale vjerodostojnost onomu komu je nešto namijenjeno, a svaki takav potpisani dokument imao je nepobitnu i punovažnu vrijednost kao zakonski dokument pojedinca. Pečatnjak je ponajprije jamčio intaktnost, vrstu ovjere kojom se potvrđivao primitak. Kroz bulu je prolazila ukrasna vrpca, često od svilenih niti, koja je bila (pri)vezana za dokument, a nakon što bi se vrpca razrezala, dokument

³ SzOPS je kratica Središta za obuku prometnih specijalnosti Hrvatske vojske sa sjedištem u Požegi.

⁴ Cijeli projekt čišćenja Rudine, kao i niza čišćenja Rudine u godinama prije i poslije toga, hvalevrijedna je zasluga Dubravke Sokač-Štimac, dugogodišnje kustosice Muzeja u Požegi. Navedena revizijska istraživanja također je vodila D. Sokač-Štimac uz pomoć autora ovog članka.

⁵ Ime svakako vuče iz latinskog jezika, no u literaturi se dvoji od koje bi riječi bila nazvana. Navodi se da je nastala od latinske imenice *bullā* – mjehur ili kugla, što se povezuje s izgledom pečatnjaka, ili od glagola *bullire* – topiti, pri čemu se misli na zagrijavanje olova pri izradi bule.

bi se smatrao pročitanim. Metalni pečatnjaci bili su od raznih vrsta kovina, no papinski su redovito olovni i stilski su uobičajeni oni s prikazom apostola Petra i Pavla te imenom vladajućeg pape. Sveta Stolica njima je izdavala pisma u najsvečanijim prigodama; bule o imenovanju biskupa i kanonika te njihovih dužnosti, zatim dozvole velikašima za izgradnju crkava i samostana, povlastice pojedinim crkvama ili oltarima u crkvama i slično. Najstarije bule u smislu dokumenta datiraju se u 6. stoljeće, ali fragmentirano; često bi se od njih sačuvao samo pečat, koji je tada bio od kože, dok je dokument bio pisan na krhkom papirusu. U 11. st. papirus je zamijenjen kvalitetnijom pergamenom, a u to se vrijeme dokumenti počinju osiguravati olovnim pečatnjakom, koji uskoro dobivaju onaj ustaljeni prikaz dvojice apostola s jedne i imenom pape s druge strane (sl. 5). U 15. st. papinska bula kao termin za isprave izdane u papinu uredu postaje služben, jer se bule počinju prepisivati i arhivirati pri posebnoj uredu vatikanskog arhiva (*registrum bullarum*) (*The Catholic Encyclopedia: Bulls and Briefs*, 2013.). To je donekle pripomoglo rješavanju problematike pojedinih bula. Bule kao pečatnjaci često su arheološki potvrđene, dakle bez papirnog dokumenta, ali njezine okolnosti nalaza mogle bi se dovesti u vezu, ako bi to bilo moguće, s prijepisima originalnog dokumenta pohranjenog u vatikanskim arhivima od kojih su mnogi tijekom više od stoljeća objavljivani, kako u svijetu tako i kod nas, kao zbirke pojedinih crkvenih ili državno-teritorijalnih područja.

Slika 5. Lijep primjer bule – papinske isprave izdane 1192. za vrijeme pape Celestina III. (izvor – <http://www.lib.rochester.edu/index.cfm?PAGE=4517>, 19. ožujka 2013.)

Opis

Rudinska bula s natpisom pape Bonifacija IX. izrađena je od olova. Kružnoga je oblika, sivozelene patine, s nešto površinskih oštećenja nastalih uslijed korozije metala. Bula je blago konkavna, a s gornje i donje strane vide se rupice kroz koje je prolazila nit kojom se vezivala za dokument ili ispravu. Promjer je bule 37 x 41 mm, debljina 5 mm, a težina 47,6 grama. Prikazi likova i natpisi na njoj mogu se potpuno uočiti. Na aversu je stilski *en face* prikaz dvaju likova s bradom, a ponad njih natpis SPASPE, što se dovodi u vezu s imenima sv. Pavla i sv. Petra – S[*anctus*] PA[*vlus*] S[*anctus*] PE[*trus*]. Između njih stoji trostruki papinski križ. Natpis na reversu teče u tri reda: BONI / FATIUS / PP:VIII, sa stiliziranim znakom papinske kape iznad slova PP. Ovdje se navodi ime vladajućeg pape Bonifacija IX. (1389. – 1404.), a akronim PP označava latinsku izvedenicu *Pastor Pastorum*, što u prijevodu znači „pastir nad pastirima“, dakle alegorijski opis papinske službe. Prikaz na aversu i prikaz na reversu zaokružen je točkastom kružnicom udaljenom tri milimetra od ruba. Prikaz desnoga lika na aversu te obrisi lica i brade ocrtani su točkicama, a lika na lijevoj strani linijama. Slova na reversu izrazito su velika (oko 5 mm) i tipična su gotica koja se rabi u kasnom srednjem vijeku, čija preciznost potpuno odudara od loše izvedbe natpisa na ugarskom i srednjovjekovnom novcu toga vremena (Margetić, Margetić, 2005., str. 290) (sl. 6).

Slika 6. Bula pape Bonifacija IX. pronađena na Rudini (snimio Zdenko Brusić)

Papa Bonifacije IX., rođen kao Pietro Tomacelli, stolovao je u razdoblju 1389. – 1404. godine kao drugi rimski papa tijekom Zapadnog raskola i posljednji je nosio ime Bonifacije. Za svoje papinske dužnosti mnoštvo je papinskih bula bilo upućeno u naše krajeve, no za ovaj su rad važne one koje su upućene u Požeštinu i na koji-

ma se spominje Požega ili okolna mjesta. Uvidom u dostupnu literaturu, nekoliko povijesnih radova koji su, između ostaloga, nastali na temelju kapitalnoga djela za srednjovjekovnu historiografiju naših prostora *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*,⁶ što su zapravo objelodanjeni vatikanski dokumenti upućeni zemljama Ugarskoga Kraljevstva, postoji nekolicina papinskih pisama upućenih u Požeštinu za vrijeme Bonifacija IX. Spomenimo ih nekoliko jer je jedno sigurno, a to je da je bula s Rudine bila na originalu koji je stvarno potekao iz papinske kancelarije između 1389. i 1404. godine. Tako u godini 1395. papa izdaje dvije isprave, prvu datiranu 13. siječnja 1395., iznimno zanimljivu, o kojoj će biti riječi nešto kasnije, te onu nekoliko dana mlađu, izdanu 18. siječnja iste godine kojom dopušta Rogeriju, kao svome „referendaru“ ili izvjestitelju, da prima prihode od požeške prepoštije bez obzira na druge beneficije koje uživa i na poslove koje obavlja u službi Svete Stolice ili ugarskih vladara (Andrić 2010., str. 103). Godine 1393. papa Bonifacije povjerava opatu Kutjeva mjesto kanonika u Požeškome kaptolu (Andrić, 2010., str. 117). U 1401. godini objavio je dva dokumenta. U prvom zapovijeda prepoštu i lektoru Požeškoga kaptola da brane pravo svećenika Đure Ivanova na Župu Svih svetih de Dracaciano u Bosanskoj biskupiji (Dragotin) (Buturac, 2004., str. 79), a drugom nalaže prepoštu Požeškoga kaptola da Tomu Ivanova, upravitelja crkve sv. Martina u Brestovcu, u Pečuškoj biskupiji, uvede u posjed kanonikata i službu lektora u Đakovu, u Bosanskoj biskupiji (Buturac, 2004., str. 79). Bonifacije IX. spominje se na još nekoliko isprava koje bismo mogli povezati s Požeštinom, no bula izdana 13. siječnja 1395. svakako nam je najzanimljiviji povijesni izvor koji bismo mogli povezati s olovnim pečatnjakom nadenim na Rudini jer najdirektnije spominje Rudinu. Poslana je Stjepanu, sinu Ivanovu, nekada augustincu, u nekom samostanu Bonis u Pečuškoj biskupiji, koji je na vlastiti zahtjev, očito da bi zadržao vlastiti duhovni mir, tražio premještaj u jednak ili sličan redovnički red. Tako je dopuštenjem svojih redovničkih poglavara i kardinala prezbitera sv. Suzane papa odobrio premještaj u benediktince u opatiju Rudinu, gdje mu se zadržavaju dužnosti koje je imao u prijašnjem redu i samostanu.⁷

⁶ *Monumenta Vaticana* tiskana je krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Budimpešti, a s obzirom na to da je prostor Hrvatske tada bio u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, u djelo su uvršteni i hrvatski krajevi. Dio koji se odnosi na papu Bonifacija IX. nalazi se pod *Bullae Bonifacii IX = Bullae Bonifacii IX pontificis maximi*, 2. sv. - *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*, ser. 1, sv. 3-4, Budapest, 1888. - 1889.

⁷ U svim objavljenim radovima u kojima se spominje taj dokument navodi se da je Stjepan, sin Ivanov, monah opatije Rudina, reda sv. Benedikta, bio nekada brat doma sv. Pavla Pustinjaka, (moguće) samostana Bonis, reda sv. Pavla, odnosno pavlin. No, u prijepisu originalnog teksta čitamo da je Stjepan, sin Ivana, prije dolaska na Rudinu zapravo bio brat u domu sv. Pavla Pustinjaka, reda sv. Augustina, dakle augustinac. Stoga je ovdje iznesen prvi dio originalnog latinskog teksta: *Bonifacius etc. Dilecto filio Stephano Iohannis, monacho monasterii de Rudina, ordinis sancti Benedicti, Quinqueecclesiensis diocesis, salutem etc. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod olim pro parte tua, qui tunc frater domus sancti Pauli primi heremite de Bonis, ordinis sancti Augustini, Quinqueecclesiensis diocesis, ordinem ipsius*

Vidjeli smo dakle da je papa Bonifacije jednu ispravu uputio na Rudinu, spomenuvši u njoj i sam lokalitet, no teško taj dokument možemo povezati s pečatom nadenim u grobu, u prostoru sjeverne kapele, jer je na Rudini pronađena i druga bula pape Bonifacija IX., tako da to ostaje otvoreno pitanje. No jedno je sigurno, a to je da koncentracija papinskih bula na Rudini svjedoči o važnosti opatije u razvijenom srednjem vijeku, odnosno o vezama rudinskih poglavara sa Svetom Stolicom; oni su preko bula dobivali naredbe i smjernice od poglavara Katoličke crkve. Brojnost nadenih bula mogla bi svjedočiti i o postojanju samostanskog arhiva za koji već postoje neke indicije (Tomičić, 2010., str. 495) i koji je mogao čuvati važne dokumente požeškoga kraja, a koji se turskim pustošenjima pretvorio u pepeo, kao i o Rudini, kojoj je tišinu i mističnost benediktinske opatije postupno prekinuo kas turskih osvajača dok nije konačno napuštena i prepuštena prirodi i zaboravu. Tek izlascima stručnjaka u moderno doba povijest Rudine otkriva svoju tajanstvenu priču, a znanstvena istraživanja trebaju ponovno započeti jer svakako jamče otkrivanje novih i važnih nalaza, od kojih papinske bule svakako možemo očekivati. Nažalost, nakon ljeta 2003. i posljednjeg sustavnog iskopavanja, uza sav entuzijazam i trud stručnjaka, na Rudini se nisu provodila nikakva istraživanja, no ipak se nadamo da na tome neće ostati te da će nam Rudina otkriti neke nove spoznaje o srednjovjekovnom životu na tome važnom i vrlo vrijednom lokalitetu.

Literatura:

- 50 godina Odjela za arheologiju Svečilišta u Zadru (2013), Katalog izložbe, Zadar.
- Andrić, Stanko (1998), Benediktinski samostan sv. Mihovila Arkandela na Rudini, *Zlatna dolina: godišnjak Požeštine* 4/1998 (1), str. 31-57.
- Andrić, Stanko (2010), Podgorje Papuka i Krndije u srednjem vijeku: prilozi za lokalnu povijest (III. dio), *Scrinia Slavonica*. Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest. 10/2010, str. 87-130.
- Benediktinska opatija sv. Mihovila Rudina* (1997), Požega.
- Buturac, Josip (2004), Pisani spomenici Požege i okolice (1210-1536.), II. izdanje, Jastrebarsko.
- Goss, Vladimir P. (2010), *Rudina, sva lica*, Split.
- Kramberger, Vjekoslav, (2004), Vojska očistila Rudinu, *Šilo*, 40-41/2004, str. 72. Požega.

---

expresse professus et in minoribus ordinibus constitutus eras, dilecto filio nostro Francisco, tituli Sancte Susanne presbytero cardinali, qui tunc penitentiarie nostre curam gerebat, prout gerit, exposito, quod tu in prefata domo non poteris cum tui animi quiete remanere, idem cardinalis tibi, ut tui superioris licentia petita, licet non obtenta, ad aliquem alium parem vel arctiorem ordinem te transferre, et in eo professionem regularem emittere et perpetuo Domino famulari posses, apostolica auctoritate concessit. [...], (Lukinović, 1992., str. 1-2, br. 2).

- Lukinović, Andrija (1992), *Povijesni spomenici zagrebačke biskupije, svezak V., 1395-1420.*, Zagreb.
- Margetić, Dalibor – Margetić, Davor (2005), *Pečat pape Eugena IV. s Rudine, Numizmatičke vijesti*, 58/2005., str. 290-292.
- Marković, Zorko – Minichreiter, Kornelija (2009), *Zaštitna istraživanja na trasi autoceste Slavonica prapovijesnog, rano i kasnosrednjovjekovnog naselja Bentež kod Beketinaca 2007. i 2008. g., Annales Instituti archaeologici*. 5/2009, str. 27-32.
- Od nepobjedivog sunca do sunca pravde – Rano kršćanstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj* (1994), katalog izložbe, Zagreb.
- Pavić, Karolina (27.6.2003.), *Pronađeno sedam kosturnih ukopa za šest dana istraživanja, Večernji list*, Zagreb.
- Putanec, Vladimir (1977), *Prva pojava natpisne glagoljice iz 11.-12. stoljeća na području sjeverne Hrvatske, Vjesnik muzeja Požeške kotline*, I, str. 69-73.
- Sokač-Štimac, Dubravka (2001), *Kaptol i Rudina – vrijedno srednjovjekovlje, Požeški pučki kalendar 2001.*, str. 91-92.
- Tomičić, Željko (2010), *O kasnosrednjovjekovnim knjigama iz benediktinskog samostana sv. Mihovila arkandela na Rudini kraj Požege, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. serija – svezak 53, str. 489-501.
- The Catholic Encyclopedia: Bulls and Briefs, <http://www.newadvent.org/cathen/03052b.htm> 15.3.2013.
- Tonković, Snježana (2003), *Papina olovna bulla iz Prološca, Makarsko primorje*, sv. 6, str. 87-94.

The Bull of Pope Boniface IX found in Rudina

Summary

The topic of this paper is a lead seal – papal bull with the name of Pope Boniface IX (1389–1404). The author of this article found the seal in a tomb in the north tower of the Abbey of St. Michael in Rudina, three years after systematic archeological research that had been conducted in 2000 by Dubravka Sokač-Štimac, curator at the Museum of the City of Požega. Papal bulls are very rarely found on archaeological sites; there have been only several finds recorded in Croatia, out of which three in Rudina. The author emphasises the importance of these finds, and especially of the amount found in Rudina. Papal bulls, same as all others lead seals, have the role of securing important documents or packages. This topic has been rather poorly presented in Croatian literature so far, so that the terminology has not yet been clarified. Following the description of the venue of discovery, the author – in general terms – defines papal bulls, which consist of the written part (document) and the characteristic seal – the bull, after which the document has been named. After a precise description of *the Rudina bull*, the analogy found in documents issued by Pope Boniface IX and referring to the Požega area is mentioned. In this context, a document dated 13 January 1395 stands out. Here the Pope mentions Rudina, allowing Stjepan, son of Ivan, to leave the Order of the Augustinians and the monastery where he lived at his own request, and to continue his religious service at the Benedictine monastery in Rudina. This document cannot directly be linked to this very lead seal, as two seals by Pope Boniface IX had been found at the monastery in Rudina. There is nevertheless evidence of the contacts between Požega and the Holy See in the Middle Ages. This is why this archaeological site is exceptionally important.

Keywords: Abbey of St. Michael in Rudina; papal bull; Pope Boniface IX.

Vjekoslav Kramberger
Vučjak 18
34 000 Požega
vjekokramberger@gmail.com

